

Lappalaisten esihistoriaa valaisevia sanoja.

1. Lp. ruoš^šá ~ sm. ruotsi.

Allekirjoittaneen Virittäjässä 1941 s. 89—92 esittämän otaksuman mukaan *lappi*, *lappalainen*, ruots: *lapp* nimi olisi alkuaan skandinaavien keskuudessa syntynyt käännöslaina lappalaisten omakielisestä nimityksestä *vuowjoš*. Tämä, Henrik Gananderin v. 1743 ilmestyneessä lapin kieliopissaan mainitsema tornionlapin sana on johdannainen appellatiivista *vuow^lje*, *vuoi^lve* (< **vakja*) 'kiilanmuotoinen kangastilkku, kaista, joka ommellaan vaatteeseen' ja kansallisuudennimeksi ilmeisesti lainattu muinaisilta vatjalaisilta. BROR ÅKERBLÖM arvelee tutkielmassaan *Lappnamnen i Finland (Folkmålsstudier XI)*, että sm. *lappi* nimityksen syntymiselle olisi asetettava myöhäisempi ajankohta kuin mitä yllä mainittu selityskoe edellyttää, koska arkeologiset löydöt osoittavat ulkomaisen kult-

tuurivaikutuksen ennen 1000-lukua koskeneen pääasiallisesti vain maamme lounaisinta osaa (mts. 47—48). Tämä vastahuomautus ei kuitenkaan liene varsin painava, sillä todistavathan riimukirjoituksetkin skandinaavien liikkuneen varjagiajalla (n. 800—1000 jKr.), jonka perintöä *lapp*, *lappi* lähinnä näyttäisi olevan, esim. Hämeessä ja Viipurissa. Myöskään ei voi sivuuttaa sitä mahdollisuutta, että *lappi* nimen on ensinnä ottanut käytäntöön viikinkien vaikutuksen alaisena ollut Laatokan muinainen suomalaisväestö.

Tärkeämpi kysymys onkin, voidaanko osoittaa, että varjagit ovat »idäntietä» kulkiessaan todella joutuneet lappalaisten kanssa suoranaisiin kosketuksiin, joiden seurausta tuollaisen käännöslainan muodostuminen voisi olla. Tällaiseksi todisteeksi kelvannee lapin nimipesye N *ruoš^lšá* -šš-; I *rüšš^lšá*, g. *ruoš^lšá*; Ko *rüšš^lšá*, g. *ruošš^lšá*; Kld. *rüşš*, g. =, joka merkitsee 'venäläistä' ja määrätapauksissa myös 'Venäjää, venäjän kieltä'; johdannainen N *ruoš^lšáláš*, I *rüšš^lš^ll^lavž*, Ko *rüšš^lš^lš^ll^lž* 'venäläinen'. Tähän sanaan on joskus rinnastettu sm. *ryssää*, mutta äänteellisesti yhdistelmä on mahdoton. WIKLUND asettaa UL 202 sanan vertauskohdaksi vaihtoehtoisesti sm. *ruotsi* tai ven. *пысь* sanan, mutta Lapp. Chrest. 108 vain edellisen, ja tässä hän epäilemättä on oikeassa. Kun otetaan huomioon, että on muitakin tapauksia, joissa ims. -ts- on *i*-vokaalin edellä tai jäljessä antanut lapissa tulokseksi š:n (esim. lp. *viššát* < sm. *viitsi*-, lp. *fuo(b)mašit* < sm. *huomaitse*-), voidaan todeta ims. *ruotsi*, *rötsi* sanan sopivan tarkalleen lapin sanan originaaliksi. Lapin sanansisäinen konsonanttiedustus ei pakota edellyttämään lainanantajataholla mitään »esikarjalaista» š:ää, vaan ilmeisesti suomen velto *s* on substituoitu š:llä, nimenomaan koska lapin oma, kireä *s* on *i*:n naapuruudessa terävimmillään (huom. myös *i*:tä edeltävän sananalkuisen *s*:n korvautuminen š:llä sellaisissa sanoissa kuin *šál'de* < *silta*, *šál'bme* 'neulansilmä' < *silmä*). Liudentumatonta *tš*-affrikaattaa ei lapissa esiintynyt, joten siitä tuli joko yksinäis-š, kuten esim. sanassa *viššát*, tai geminaatta, kuten nyt puheenaolevassa sanassa. *Ruoš^lšá* nimen johtaminen venäjältä epäilyttää ensinnäkin siitä syystä, että ensi tavussa olisi odotuksenmukainen *u* tai *o*, jos originaali olisi ven. *пысь*. Kun toisaalta permiläisetkin ovat saaneet 'venäläisen' nimityksensä syrj. *rotš*, votj. *džutš* välittömästi ims. taholta (ks. viimeksi UCTILA SUSA LII 5 s. 4—9), niin tottahan myös lappalaiset, joiden yhteydet suomalaisiin olivat paljon kiinteämpää laatua. Lainaus venäjältä vaatisi oletamaan myöhempiä ajankohtaa.

Lp. *ruoš^lšá* sanan merkitys sijoittaa lappalaiset idän kansojen joukkoon, joiden näköpiiriin varjagit ilmestyivät aivan toisella tavoin kuin lännempänä asuvien itämerensuomalaisten tietoisuuteen. Ollen yhteydessä me-

reen saattoivat suomalaiset heimot muodostaa tarkan käsityksen varjageista, ja näiden kielestä lainautunut *ruotsi* nimitys tuli sen mukaisesti tarkoittamaan merentakaista läntistä naapurikansaa. Myöhempään valtiollisten olojen kehitykseen perustuu karj. *ruottši* sanan merkitys 'Suomi, suomalainen'. Lp. *ruoš'sá* ei voi olla mikään suhteellisen nuori lainaus suomesta (vrt. lpN *ruottá*, *ruossá*, I *rüött*^Δ - 'ruotsin kieli, Ruotsi', N *ruotteláš*, *ruosëláš* 'ruotsalainen' < sm.) enempää kuin karjalastakaan (vrt. lpKo *rüŕ'its*^Δ, Kld. *rü'tts* 'suomalainen' < karj.). Lappalaisille varjagit ovat merkinneet tiettyä kansallisuutta Laatokan seuduilla, joiden takamaastossa kantalappalaistenkin asuinpaikat ovat sijainneet. Täällä on täytynyt vielä 800-luvun jälkeen olla vahva lappalaisasutus ja tässä ympäristössä on *ruoš'sá* sanan merkityksenmuutos 'varjagi' > 'venäläinen' tapahtunut rinnan varjagivaltion kansallisuussuhteiden kehityksen kanssa. Lapin murteissa tämän sanan levinneisyys pysähtyy lännessä ruijanlappiin, mikä seikka selittyyne Lapin historiallisista olosuhteista. Läntisimmät lappalaiset eivät ole nykyisillä olinpaikoillaan enää joutuneet tekemisiin venäläisten kanssa, kun taas esim. v:ltä 1326 peräisin olevan, Lapin verotusta koskevan sopimuksen mukaan Venäjällä oli oikeus veronkantoon Ruijassakin suunnilleen Jykeää myöten, ja XIV tai XV vuosisadalla venäläiset ulottivat verotusalueensa Malangeniin asti (ks. T. I. IRKONEN Lapin verotus ja kauppa ennen vanhaan 33—34). Lindahl-Öhrlingin mainitsema ruotsinlapin *russ* 'venäläinen' on ilmeisesti ruotsalaisperäinen tilapäislaina.

2. *Lappalainen* appellatiivina suomen murteissa.

Lapp, *lappi* nimen johtaminen *vuowjoš* sanasta edellyttää, että alkuaan kysymyksessä olisi vain tutun skand. *lapp* 'pieni kangas- tai nahkapala jne.' sanan erikoislaatuinen käytäntö. On syytä mainita, että eräissä suomenkin murteissa tavataan lappalaisnimitystä äänteellisesti vastaava appellatiivi *lappi*. Merkityksessä 'nahanpala, josta kengän kanta on kokoonpantu' *lappi* l. *kantalappi* on tunnettu Suursaarella, Säkkijärvellä, Ylämaalla ja Uudellakirkolla. Selvästi rannikolta kulkeutunut on Iitin ja Artjärven *lappi*, *kantalappi*, joka täällä tarkoittaa 'saappaan hevosenkengän muotoista korkorautaa'. Osa seudun vanhaa kaupankäyntiä on suuntautunut Viipuriin ja Vehkalahdelle, ks. HALILA Iitin historia 215. Tytärsaarella *lappi* on Äimän tiedon mukaan 'hanskassa peukalon sisäpuolla'. SIRELIUS käyttää sitä myös *iltin* 'pieksun kauto, varsikengän kieli' synonyymina (Suom. kansanpuk. hist. 235), mutta ainakaan Sanakirjasäätiön laaja jalkinealan sanasto ei tunne sanaa tässä merkitystehtävässä. *Lappi* appellatiivin suppea, Suomenlahden itäosan saariin ja eräisiin rannikko-

pitäjiin rajoittuva levinneisyysalue viittaa kuitenkin siihen, että se on varsin myöhäinen tulokas ja kuuluu näiden seutujen virolaisuuksiin, kuten OJANSUU on esittänyt (Suom. kiel. tutk. työmaalta 156). Virossa näet *lapp*, g. *lapi* on sangen yleinen sana, joka merkitsee (Wied.) 'Lappen, Flick, Fleck', yhdyssanoja: *kaenla-l.* 'viereckiger Lappen am Hemdärmel', *kõrva-l.* 'rother Zwickel am Unterrock', *liis-l.* 'Stütze für die Dachsparre', *õla-l.* 'Epaulette, Achselklappe, langes Schulterstück am Hemde', *rind-l.*, *rinna-l.* 'das beim Versohlen vorn befestigte Lederstück, ein vorn an der Biegung des unbeschlagenen Schlittens befestigtes Holzstück', *saba-l.* 'Stücke unten am Mannshemde', ym. Myös samakantainen verbi tavataan: *lappima* 'flicken, ausbessern'. On vaikeaa pitää viron sanaa erillään skand. *lapp* sanasta, mutta yhteenkuuluvuus lienee vain välillistä. Ojansuu osuneen oikeaan selittäessään, että vir. *lapp*, *lappima* ovat saksalaisperäisiä, vrt. keskialasaks. *lappe* 'Stück, Fetzen Tuches oder Leders etc.' (mp.). Suomenlahden rantamurteiden ulkopuolella ei näytä kielessämme myöskään esiintyvän *lappi* vartaloon kuuluvia johdannaisia¹, mikä osaltaan vahvistaa Ojansuun selitystä sanan alkuperästä.

¹ Sellaiseksi voisi ensi silmäyksellä luulla jalkineennimeä *lapikas*, joka johtonsa puolesta saattaisi tarkoittaa »lapillista», »lapilla varustettua». Pystyjärkisen, tehdasvalmisteisen pieksusaappaan nimenä *lapikas* on levinnyt melkein yli koko Suomen, mutta sen alkuperäiseen esiintymisalueeseen näyttäivät kuuluvan vain Pohjois-Savon ja Suomen Pohjois-Karjalan murteet. Rantamurteiden *lapin* l. *kantalapin* vastineena tavataan näissä murteissa *kantalappu*, mutta tästäkään sanasta *lapikasta* ei voi johtaa, koska kaikki tiedot viittaavat siihen, että tämä jalkine on aikaisemmin ollut, kuten paikoin vielä nytkin, yksipohjainen eli siis ilman erillistä korkoa. Samoin on hylättävä ajatus, että nimen pohjana olisi Sireliuksen mainitsema *lappi* 'iltti', koska pieksun rintakappaleesta on tällä alueella käytännössä nimitys *kauto*. Todennäköisen vertauskohdan *lapikas* sanalle muodostaa *laponen*, joka sekoin on jalkineen nimi merkiten Lemillä ja Ruokolahdella vanhojen muiston mukaan eräänlaista yksipohjaista jalkinetta. Mitään tämän varmempaa lienee *lapikas* sanan alkuperästä vaikea sanoa; johdin *-kas* on jalkineennimissä hyvin yleinen, esim. *kumokas*, *lipokas*, *supikas*, *säpikäs*, *upokas* — etymologialtaan nämäkin enimmäkseen aivan hämäriä. Varovaisena arveluna esitettäköön, että *lapikas*, *laponen* voivat olla myöhäisiä nimimuodostuksia ja johtua laajalle levinneestä murre-sanasta *lapata* (yks. 1. p. prees. *lappaan*), Varsinais-Suomessa *klapata* 'lyödä, vatkata, kurikoida (pyykkiä) jne.' < ruots. *klappa*. Mm. juuri *lapikas*-alueella verbi merkitsee myös 'muokata takomalla pohjanahkaa' (tietoja tästä on ainakin seur. pitäjistä: Alahärmä, Saarijärvi, Jämsä, Iitti, Jaala, Heinävesi, Kiihtelysvaara, Ilomantsi). Täten *lapikas* olisi muodostunut samalla tavoin kuin synonyyminsa *pieksu*, jonka kantasana on verbi *piestä* (ks. MARTTI NIINIVAARA Vir. 1934 s. 197—202). — ARVO T. INKILÄ mainitsee Tytärsaarelta nimen *lappisaappaat* (Ankkapurha I 88), mutta hänen Sanakirjasäätiössä olevassa sanakeräelmässään on *lapisaaapas* l. *lapikassaapas*, joka tarkoittaa yksipohjaista lapikkaanmallista jalkinetta. Mahdollisesti on sekä *lappi*- että *lapi*- käsitettävä lohjen-

Toisaalta kansankielessä todella tavataan lappalaisnimen appellatiivista käytäntöä, vieläpä sellaista, joka näyttää valaisevan itse sanan historiaa. Kantasana *lappi* on tämmöisessä funktiossa harvinainen; muuta esimerkkiä tuskin onkaan kuin Pudasjärven ja Utajärven murteista mainittu *lappi* tarkoittamassa 'maidon ja voin puutetta lehmällisessä talossa', esim. »Meillet tuli lappi talavisyvännä: kaikki kantturat on ummessa» (Utajärvi, J. Kemilä). Tässä on tietysti kysymyksessä kuvaannollinen käytäntö, kansa näet kuvittelee Lappia puutteen pesäksi, kuten osoittaa kaikkialla maassamme tunnettu sanonta »leivätön Lappi».

Paljon yleisempi on varsinaisen merkityksensä ohella appellatiivisesti käytetty *lappalainen*. Tutkimuksen kannalta on sivumennen sanottuna onnellista, että tämä sana on johto-opillisesti yksiselitteinen, mitä ei suinkaan voi väittää eri yhteyksissä tavattavasta *lappi-* vartalosta. — Pelkän maininnan varaan jääköön yksinäinen tieto *lappalaisesta* merkityksessä 'eräs suokasvi' (Ylitornio). 'Erästä luuta hauen päässä' sanan ilmoitetaan tarkoittavan Kestilässä, Pudasjärvellä, Kuolajärvellä ja Sodankylässä. Nimi aiheutunee siitä, että k.o. luu jotenkin muistuttaa ihmisolentoa: »ja pyssy sillä ov vielä selässä» (Kuolajärvi). (Jokin toinen luu taas on nimeltään

neeksi pitemmästä *lapikas* muodosta; edellisen variantin geminaatta voi olla murteessa muuten tavattavan, siis todennäköisesti virolaisperäisen *lappi* substantiivin vaikutusta.

Välistä näkee *lapikas* sanaa rinnastettavan ruotsissa tavattaviin jalkineenimityksiin *lappastofle* (jo v:ta 1505, ks. ÅKERBLOM mts. 40) ja *lappsko* (mm. v. 1563); näin esim. Lönnrotin sanakirjassa, jossa *lapikas* on käännetty mm. sanalla 'lappsko'. Nämä taas tavallisesti käsitetään l a p p a l a i s-jalkineiksi, esim. Sv. akad. ordb.: *lappsko* 'visst slags skodon (nåbbskor), som användas av lapparna'. Selitys on etymologioiva, mutta silti varsin todennäköinen. Onhan tunnettua, että karvakengät ja varta vasten etelän ihmisten tarpeeksi valmistetut poronkoipisaappaat ovat vanhoista ajoista olleet lappalaisten tärkeimpiä vientitavaroita ja veroparselleja. Tällaiset, lämpimyytensä vuoksi halutut jalkineet nähtävästi tulivat parhaastaan Ruotsin säätyläisten käyttöön, kun taas suomalainen talonpoika ei niitä liene tarvinnut, koska maassamme on yleisesti käytetty lehmännahkaisia karvakenkiä ja koipikkaita. Lisäksi *lapikas* tarkoittaa parkitusta nahasta tehtyä jalkinetta, mutta *lappsko* on ilmeisesti tullut tunnetuksi juuri karvakengän nimenä, joten on täysi syy pitää nimien yhtäläisyyttä pelkästään satunnaisena. Sensijaan on mahdollista, että murteissamme varsin tavallinen, monenlaisissa merkityksissä (mm. huopasaappaan, lasten tossun ja huonon jalkineen nimenä, samoin kuin lapikkaan ja lapikkaita käyttävän henkilön tavallisesti leikillis- tai pilkallissävyyisenä nimityksenä) esiintyvä *lapatossu* kiertyy mutkateitä ruots. *lappsko* sanan yhteyteen. Åkerblom on osoittanut todennäköiseksi, että main. sanan originaali on ruots. *lapatåssa*, jolla on Suomen ruotsalaismurteissa suunnilleen samanlaisia merkityksiä kuin sm. vastineellansa (mts. 44). Ruotsin sanaa taas ei voitane erottaa *lappastofle*, *lappsko* sanoista, varsinkaan kun Jemtlaninakin tunnetaan Rietzin mukaan nimitys *lapptossa* 'lappkvinna'.

lapintuoli. Kestilä, Paltamo, Pudasjärvi.) Varsin huvittavia ovat muutammat *lappalainen* sanan uskomusperäiset käytännöt. Tähän kategoriaan tekisi mieli lukea sellainenkin, Hailuodosta muistiinpantu merkitys kuin 'hyrrä'. Se saanee selityksensä sangen tavallisesta luulosta, että lappalaiset voivat liikkua tuulispään, tuulenpyörteen muodossa, vrt. Ristijärvi *lappalainen* 'tuulispäässä lentävä lappalainen, lapinnoita', Kestilä »lapinukko kul^ukee tuulispäässä», Hailuoto *lapinämmä* 'tuulispää', Suomen ruotsalaismurteissakin *Lapplands-källing* 'hvirvelvind' (Lappträsk, Vendell), *lapplands-gubbe* id. (Sipoo, Wessman). Yksinomaan noidan tai jonkin maagillisen olion merkityksessä tapaamme *lappalainen* sanan suomen kielen eteläisessä periferiassa Viron Inkerissä: »lappalaisii ehk hiitolaisii — no se onki yks kansa» (I. Kohtamäki); toisen, Hanikesta saadun tiedon mukaan *lappalaisella* ymmärretään sekä 'noitaa' että 'eräänlaista henkiolentoa, joka kantoi näkymättömänä vierasta omaisuutta jollekin henkilölle (rikastuttaen täten »isäntäänsä»)» (S. Ankeria). Tässä sana on siis tullut merkitsemään 'paraa'. Tällaisista merkityksistä muodostuu luontevasti silta Vieroon päin, jossa *Lapi*-l. *Lapumaahan* liittyy mitä moninaisimpia uskomuksia (ks. M. J. EISEN EKirj. 1913 s. 321—). Tavallisen *laplane* sanan ohella tavattava *lapuline* merkitsee (Wied.) 'ungebetener Gast (bes. auf Hochzeiten)', *lapulised* mon. 'ein sagenhaftes Volk, welches mit den koerakoonu-rahvas das Land verwüst haben soll'. Etelävirolaiselta murrealueelta OJANSUU on pannut kirjaan soimaussanan *lapilane*: *oh sa l.* (Vir. 1913 s. 89). Näiden muodoltaankin hämärtyneiden nimitysten kuulumista *lappi*, *lappalainen* sanojen yhteyteen ei voine epäillä. Vaikea on varmaan ratkaista, missä määrin ne kuvastavat lappalaisiin kohdistettujen taikauskoisten käsitysten vanhuutta ja missä määrin taas tällaisten uskomusten ekspansiivisuutta. Samantapaista epätietoisuutta muuten herättävät myös Viron varsin lukuisat *Lapi*-paikannimet, joista ks. Ojansuu, mts. 87—88, Eisen, mts. 323—27. Niiden alkuperää tutkittaessa tulee ottaa huomioon myös ennen mainittu appellatiivi *lapp*, samoin *lapp*, *lape* 'abgesonderte Stelle' ja eräät muutkin äänteellisesti likeiset sanat. Ellei välitetä siitä, että aivan erilliset, jopa erikielisetkin ainekset saattavat kiteytyä hyvin samannäköisiin nimimuodostuksiin, voitaisiin sanoa lappalaisnimistön leviävän ainakin Ranskaan asti (vrt. Åkerblom, mts. 23).

Oman käsittepiirinsä muodostaa *lappalainen* sanan käytäntö murteisamme eräänlaisena terminus technicuksena. Juuri tämä onkin tarkastelumme varsinaisena kohteena. Merkityksen suhteen on Sanakirjasäätiön aineiston perusteella erotettavissa seuraavat neljä alaryhmää:

1) Kangasniemestä on O. Kuitusen sanastossa tieto, että *lappalaene* esiintyy vanhoilla harvinaisena merkitsemässä 'kainalotilkkua'. S.v.

kainalotilkku selitetään asiaa näin: »*k.* on suorakulmainen neliön (sivu n. 6—8 cm) muotoinen, paidan hihan tyveä avartava tilkku, joka ommellaan hihan ja miehustimen rajalle kainaloon. Kainalotilkkua on ennen sanottu lappalaiseksi.»

2) Hyvin samantapainen funktio on sanallamme nahkakintaan l. rukkasen tietyn osan nimenä, mistä on seur. mainintoja: Kiihtelysvaara (R. E. Nirvi) *lappaläine[n]*: »Rukkasen peukalot tehdään nykyään *lappaläissē kansak*, peukaloihin kämmentä vasten pannaan vahvikenahkat»; Maaninka (A. Rytönen) *lappalaēnen* 'lappalainen; rukkasen peukalon päällyspuolta vastassa oleva osa'; Utajärvi (J. Kemilä) *lappalāinen* 'rukkasen (»kinttaan») irtokämmenen kämmenpäniemi [*kämmenpää* 'kämmentuopan ja ranteen välinen kämmenosa']', »se ommellaan kiinik kengänpaikan tavon»; Kuusamo (U. Vuorio) *lappalainen* 'kinttaan peukaloon, kämmenen puolelle neulottu lappu'; V i e n a n K a r j a l a Uhtua *lappalāini* 'nahkatilkku kintaan peukalohangassa' (K. F. Karjalainen), »Päällisten l. rukkasten peukalohankaan pantiin pieni, erillinen nahkan palanen, *lappalāini*, jottei nahka siitä kohden repeytyisi» (Lyyli Rapola). — Epäilemättä edellä mainitut pitäjät kuuluvat laajaan yhtenäiseen alueeseen, jolta ei toistaiseksi ole koossa yksityiskohtaisia levinneisyystietoja.

3) Sahrojen l. atran aisoja (ojia) yhdistävää poikki- l. tukipuuta, nimenomaan lyhyempää, kädensijojen edessä sijaitsevaa, *lappalainen* tarkoittaa Vahvialan, Luumäen, Lemin, Taipalsaaren, Savitaipaleen, Suomeniemen ja Ristiinan muodostamalla alueella. — Yksinäinen ja luultavasti erheellinen on Pudasjärveltä lähetetty, samansisältöinen tiedonanto.

4) Neljänneksi *lappalainen* merkitsee pientä esinettä, tavallisesti nahasta valmistettua ja karvoilla täytettyä tyynyä tai palloa, joka kiinnitetään länkien yläpäiden väliin, harjustinhihnan alle, estämään länkiä hankaamasta hevosen niskaa. Tällaista laitetta on muutamien tietojen mukaan käytetty varsinkin silloin, kun länget ovat liian pitkät tai kun ne on jätettävä yläpäästään vähän auki. Tässä merkityksessä sana on laajalti tunnettu Länsi-Suomessa. Yhtenäisen levinneisyysalueen rajapitäjinä ovat Perniö, Kisko, Lohja, Nurmijärvi, Janakkala, Nastola, Asikkala, Sysmä, Pertunmaa, Joutsa, Korpilahti, Muurame, Jyväskylä, Laukaa, Äänekoski, Saarijärvi, Multia, Ähtäri, Töysä, Kuortane, Alajärvi, Halsua, Evijärvi, Lappajärvi, Lapua, Nurmo, Ilmajoki, Laihia, Teuva, Karijoki, Kauhajoki ja Merikarvia. Monin paikoin ilmoitetaan, että »lappalainen» on nyttemmin jäänyt pois käytännöstä. Vastauksista ei useinkaan voi päätellä, tarkoitetaanko vain sanaa vaiko itse esinettä, jonka tavallisin nimitys »lappalais»-alueen ulkopuolella on *niskatyyny*.

Kaikille neljälle merkitysryhmälle on olennaista, että lappalainen tar-

koittaa suurempaan kokonaisuuteen kuuluvaa väli- tai vahvikeosaa, jonka muodostaa kangas- tai nahkatilkku (ryhmät 1 ja 2) taikka tukipuu (3). Samaa yksinkertaista lajia lienee ollut myös 4. ryhmässä esitetyn esineen prototyyppi. Mielenkiintoinen on etenkin tämän alueen pohjoisimmasta kolkasta Halsualta saapunut tieto, että täällä »lappalaisena» on »puupalanan, joka pannaan liian pitkien länkien ylipäähän». Hattulassa taas sen virkaa toimittaa »länkien yläpäissä nahkapala». Ei voi olla panematta merkille, miten suuresti »lappalaisella» varustetut länget kuvioltaan muistuttavat sahroja poikkipuineen. On kummastuttavaa, että ainakin tähänastisten tietojen mukaan kaikki neljä merkitysaluetta näyttävät olevan toisistaan erillisiä. Joko *lappalainen* siis on tullut terminus technicuksen funktioon itsenäisesti eri puolilla maata tai sitten sen tavattoman laajalla esiintymisalueella on tapahtunut sekundääristä merkityksen differentioitumista, jonka päätyminen selvärajaisiin alaryhmiin on varmaan vaatinut pitkäaikaisia kehitysjaksoja.

Haettaessa vastausta kysymykseen, kuinka *lappalainen* sana on joutunut tällaiseen appellatiiviseen merkitystehtävään, on ensinnä eliminointava mahdollisuus, että nimitys tarkoittaisi esinettä, jonka käyttö on opittu lappalaisilta. Esim. Utajärven *lappalaiskinnas* 'rukkanen, jonka kämmen ja selkämystä ovat leikatut erillisiksi' on alunperinkin merkinnyt »lappalaisella» varustettua' eikä 'lappalaismallista' käsinettä; lappalaisten nahkarukkasen peukalo näet on tehty yhdestä kappaleesta eikä siinä myöskään ole erityistä vahviketilkkuä. Lappalaisten esikuvien etsiminen paidan, länkien tai sahrojen osille olisi vallan nurinkurista.

Toiseksi on harkittava, olisiko k.o. terminus technicuista aikaisemmin ilmaistu jollakin toisella, lappalaisnimitystä äänteellisesti muistuttavalla sanalla, joka olisi tarjonnut tilaisuuden kansanhuumorin tai lappalaisia väheksyvän mielialan sävyttämään nimenvaihtoon. Äänteellistä yhtäläisyyttä osoittavista sanoista ei tosiaankaan ole puutetta, kuten *lappi* nimen monista selityskokeistakin tiedämme. Semologisista syistä voidaan niistä useimmat tässä ilman muuta sivuuttaa. Seulan pohjalle jää vain muutama, mutta niitäkään ei lopulta voitane ottaa lukuun. *Lappea* merkitsee sanakirjojen mukaan adjektiivina 'litteää, leveää', substantiivina 'sivua, syrjää' kuten myös *lape* ja *lappi* (mm. miekan l.). On vaikea käsittää, että jotakin näistä olisi voitu käyttää »lappalaisen» merkitysfunktiossa. Paljon paremmin siihen sopisi 'vyön solkea' tarkoittava *lappa* — merkitysparalleelejakin voisi esittää —, mutta ajatuksesta on luovuttava, koska *lappa* on karjala-aunuksen ja inkeriläismurteiden sanoja, jonka levinneisyys Suomessa pysähtyy aivan reuna-alueille (Korpiselkä, Sakkula). Varsin lähelle *lappalainen* appellatiivia tulee merkitykseen nähden ranta-

murteiden *lappi* 'nahkapala' ja siihen Ojansuun mukaisesti yhdistämämme vir. *lapp*. Paidan »lappalaista» vastaa vir. *kaenla-lapp*, Tytärsaaren »hanskan» *lappi* lienee täysin rinnastettavissa *lappalaisen* 2. merkitysryhmään ja 3. ryhmää muistuttavat jossakin määrin vir. *liis-lapp* ja *rind-, rinna-lapp*. Voisiko todellakin olla niin, että Suomessa olisi aikoinaan yleisesti esiintynyt appellatiivinen *lappi* viron sanan äänne- ja merkitysvastineena? Mutta miksi tällainen ilmeisen tarpeellinen ja monipuolisesti käytetty sana olisi melkein kaikkialta unohtunut? Ei liene mahdollista ajatella, että se olisi häiritsevästi sekaantunut homonymiseen lappalaisnimeen, mitä alkuperää tämä sitten olisikin, ja siitä syystä jäänyt pois käytännöstä. Huomionarvoista on edelleen, että sillä alueella, missä *lappi* 'nahkapala' tavataan, *lappalainen* on terminus technicuksen funktiossa täysin tuntematon. Täältä siis viimeksimainitun käytännön alkuperää ei voi johtaa. Varmaan eteläisten murteidemme *lappi* virolaisine vastineineen onkin semologisista yhtäläisyyksistään huolimatta suljettava »lappalais»kysymyksen ulkopuolelle. Entä sitten murteissamme tavallinen *lappu*? Tämä on epäilemättä nuorehko ruotsalainen lainasana (< *lapp*, vrt. WIKLUND Indogermanische Forschungen XXXVIII s. 100), jonka päämerkitykset ovat 'pieni paperi-, kangas- tai nahkapalaneen', ensinmainittu merkitys tiedonantojen mukaan valtavasti yleisin. *o*-vartaloinen sivumuoto on mainittu Ikaalisista, Kurikasta ja Ilmajoelta. Nykypolven ihmisen tajuntaan *lappu* sanan äänneasu tuskin tuo mielleassosiaationa Lappia tai lappalaista, miten lieneekin ollut laita aikaisemmin. Joka tapauksessa on laskuista kai jätettävä pois Ikaalisten, Hämeenkyrön, Tottijärven, Urjalan, Alastaron ja Muurlan länsipuolella oleva alue, koska täällä sanan yleinen muoto on *klappu*. Merkillisestä kahtiajaosta on tietoja Taivassalon ja Muurlan murteista; niissä näet ohutta paperi-, kangaspalaa tarkoittaa *lap[pu-]*, mutta paksummasta aineesta, kuten nahasta, puusta ja metallilevystä, tehtyä lappua *klap[pu-]*. Viittaako tämä siihen, että *lappu* sanan etymologian kannalta olisi huomioonotettava sellainenkin sana kuin esim. saks. *Klappe*? Merkitykseltään *lappu* ei likimainkaan peitä *lappalainen* appellatiivia. On kyllä mainittu esim. *lappupaita* (Koski Hl.) tarkoittamassa vanhanai-kaista miestenpaitaa, jonka olkapäille oli neulottu laput, mutta muutenhan *lappu* ei ole mikään termi siinä mielessä kuin *lappalainen* ja esim. sahrojen poikkipuun nimenä käytetyksi sitä ei juuri voisi kuvitella. Sitäpaitsi on epäiltävää, onko se ainakaan itämurteissa edes kyllin vanha *lappalaisen* »originaaliksi». Mm. SS:n Vermlannin-sanastossa sitä ei ole (koiran nimenä mainittu *lappu* voi tietenkin olla muuta alkuperää).

Äänneyhtäläisyyteen perustuva assosiaatio ei siis näytä soveltuvan selitykseksi. Ei jääne muuta mahdollisuutta kuin että kysymyksessä on

niin sanoaksemme etymologioiva nimenanto: *lappalainen* sanan sinänsä on ymmärretty olevan ikäänkuin kaksimerkityksinen, toisaalta tiettyä kansallisuutta, mutta sen ohessa eräänlaista väli-, tukiosaa tarkoittava. Kun ilmeni tarvetta antaa nimi jollekin tuontapaiselle esineelle, saatettiin sellaiseksi siten valita *lappalainen*. Tietysti tämmöisen nimenannon yhteydessä jos missään voidaan puhua kansanetymologiasta, mutta joka tapauksessa on tärkeää todeta, että *lappalainen* sanan appellatiivisessa käytännössä meillä on tiettävästi ainoa viittaus siitä, millä tavoin kansa on lappalaisnimen alkuperän tai merkityksen käsittänyt. Turhaan saamme kansankielestä hakea vahvistusta esim. sille tutkijain kesken varsin yleiselle otaksumalle, että tällä nimellä olisi käsitetty syrjäisten seutujen asukasta. *Lappalainen* appellatiivin laaja levinneisyys ja etenkin sen esiintymisalueiden sijaitseminen kaukana lappalaisten nykyisistä olinpaikoista, pääasiallisesti maamme eteläosassa, osoittavat selvästi, että nimityksen synty ei ole eilispäivältä. Nykyisissä oloissa, jolloin etelässä asuvan kansanihmisen käsityksessä lappalainen on hämärtynyt tarinain maailmaan kuuluvaksi olennoksi eikä enää ole todellisen mielenkiinnon kohteena, ei tälle nimitystavalle olisi edellytyksiä. Sijoittaessamme sen muodostumisen ajankohtaan, jolloin suomalaisella väestöllä vielä on ollut konkreettista lappalaistuntemusta, meidän ei kylläkään tarvitse siirtyä ajassa taaksepäin enempää kuin muutama vuosisata. Niinpä kolme ensimmäistä »lappalais»-ryhmää sijaitsevat seuduilla, joilta myöhäisimmät tiedot lappalaisten oleskelusta Sisä-Suomessa ovat peräisin. Mikkelin ja Iisalmen tienoilla mainitaan lappalaisia asuneen vielä vv. 1551—1663. Nimenomaan sahrojen »lappalaisen» esiintymisalueella on myös *lappi*-nimien runsaus silmäänpistävä. Sen keskellä sijaitsee *Lappeenranta* (< Lappavedenranta, vrt. WIKLUND MO V s. 184), jonka nimen esim. Ganander tuntee myös muodossa *Lapinranta*, ja vielä tänäkin päivänä nimittävät naapurit Lappeen pitäjän asukkaita *lappalaisiksi* (A. V. Koskimiehen ja V. Ruoppilan tiedot SS:n kokoelmissa). Alueen äärellä taas sijaitsee monista *lappi*-alkuisista paikannimistään tunnettu Ruokolahden pitäjä. Osasta *lappalainen* appellatiivin 4. ryhmän aluetta, mm. Pohjois-Hämeestä, on tietoja lappalaisten liiokseluista vielä v. 1550.

On vaikea uskoa lappalaisnimen kaksimerkityksisyyden olevan kielestämme yhtä vanha kuin asianomainen sana itse. Edellä puheenaolleen nimentulkinnan kannaltahan se merkitsisi sitä, että skandinaavisen *lapp* sanan lainautuessa kieleemme omaksuttiin myös käsitys, että nimi oikeastaan tarkoitti tilkkua tms. Sellainen selitys olisi peräti teennäinen. Epätodennäköinen on myös ajatus, että *lappalainen* appellatiivisessa funktiossaan olisi myöhempää tartuntaa ruotsin kielen kaksimerkityksisestä *lapp*

sanasta. Miten siinä tapauksessa tuollainen käytäntö olisi voinut saada jalansijaa kaukana ruotsin- ja kaksikielisten seutujen ulkopuolella, aina Vienan Karjalassa asti? Ruots. *lapp* sanan merkityskin (Ruotsin akatemian sanakirjan mukaan lähinnä = 'pienehkö kangaspala, paikkatilkku ja laajentuneessa käytännössä pieni ja ohut palanen muutakin ainetta kuin kangasta') vastaa vain osittain suomen murteiden terminus technicuksen merkitysalaa.

Luontevin selitys on se, että tieto lappalaisnimen merkityksestä on saatu lappalaisilta itseltään. Suomalaisväestön keskuudessa liikkuneet lappalaiset ovat varmasti olleet ainakin myöhempinä aikoina kaksikielisiä, kuten nykyisinkin lappalaiset kaikkialla. Heiltä lienee kuultu yhtä ja toista tuon kummallisen kiertolaiskansan oloista ja tavoista, ilmeisesti sekin, että he nimittivät itseensä nimellä, joka (nim. **vuow^hje*, *vuowjoš*) merkitsi vaateen kaistaa, välitilkkua t. -puuta tai ehkäpä kiilaakin. Nykyisellä suppealla, pääasiassa ruotsinlappalaisiin murteisiin rajoittuvalla esiintymisalueellaan *vuow^hje* sana tosin tarkoittaa varsinaisesti vain 'kaistaa', mutta tämä merkityshän on joka tapauksessa sekundäärinen, kuten sanan etymologia (~ sm. *vaaja* jne.) todistaa. Ei mikään estä olettamasta, että vielä sano-kaamme 1500-luvulla oli murteita, joissa tämä sana esiintyi merkitykseltään väljempänä samaan tapaan kuin esim. ruots. *kiil*, saks. *Keil* ja ven. *клинь*, jotka tarkoittavat sekä 'kiilaa' että 'kaistaa'. Savonlinnan seuduilla saharojen kädensijojen edessä olevan poikkipuun nimenä tunnettu *kiila* osoittaa havainnollisesti, miten hyvin *lappalainen* tässäkin merkitysfunktiossa — samoin kuin tätä esinettä muistuttavan länkien lisäksi nimenä — vastaa lapin *vuow^hje* sanaa. Pukimeen kuuluvan välitilkun merkityksessä molempien termien kesken tietenkin vallitsee täysi vastaavuus. Vihdoin on syytä huomauttaa ruotsinlapin yhdyssanasta (Lind.-Öhrl.) *älke wuoivve*, (Halász) *olĕkĕ -vo^hivĕ*, mikä tarkoittaa paitsi pukimen olkakappaletta myös abstraktisesti käytettynä 'apua, tukea'. Miten tämä varsin erikoinen merkityksenkehitys lähemmin selittyneekin, se ainakin todistaa *vuow^hje* sanalla ymmärretyn nimenomaan tukikappaletta, mikä funktio on myös *lappalainen* appellatiivin kaikissa merkitysryhmissä selvästi havaittavana.¹

Kansankielessä — nähtävästi kielirajan molemmin puolin — on sm. *lappalainen* ja lp. *vuowjoš* sanat täten otaksuttava käsitetyin toistensa täydellisiksi vastineiksi kaikkia merkitysfunktioita myöten. *Lappalainen*

¹ Korrehtuurilisäys. Kirjoittajan esitelmöityä tästä aiheesta Suomalais-ugrilaisen Seuran kokouksessa 16. 11. 1946 toht. Kustaa Vilkuna huomautti siitä, että »lappalainen» kussakin alaryhmässään on joko muodoltaan tai funktioltaan verrattavissa kiilaan. — Tämän toteamuksen valossa sm. *lappalainen* appellatiivin johtuminen lp. *vuowjoš* sanasta käy yhä ilmeisemmäksi.

on aikaisemmin todistettavasti ollut halventavansävyinen ja lappalaisissa mielipahaa herättänyt nimitys, jonka negatiivinen affekti voi pohjautua osittain jo sanan skandinaaviseen *lapp*-originaaliin (vrt. Vir. 1941 s. 91), osittain *vuow'je* sanan 'tilkku' merkitykseen ja vihdoin ehkä siihenkin, että lappalaisia on ilmeisesti jo varhain ja hyvin yleisesti pidetty velhoina ja noitina. Täten on varsin ymmärrettävää, että lappalaiset ovat saattaneet ruveta pitämään omaa *vuowjoš* nimeäänkin pejoratiivisena ja arvolleen sopimattomana. Tästä saammekin selityksen siihen, miksi *vuowjoš* nimi on joutunut pois käytännöstä. Sen paikan anasti kaikkialla toinen vanha kansallisenimi *sabme*, johon ei liittynyt negatiivista väriä. *Sabme* ja *vuowjoš* nimitysten alkuperäinen suhde on hämärän peitossa, mutta on mahdollista, että ensinmainitun esiintyminen koko lappalaisalueella on varsin myöhäisen kehityksen tulos, johon käy vertaaminen esim. *suomalainen* nimen leviämistä yli vanhojen heimorajojen.

Sm. *lappalainen* sanan appellatiivinen käytäntö on edellä esitetyn perusteella omiaan vahvistamaan käsitystä, ettei Henrik Gananderin kirjaanpanema lp. *vuowjoš* ole ollut mikään alkuaankin ahdasalainen tai tilapäinen nimitys. Tässä valossa on entistä helpompaa myös otaksua, että **vuow'je*, *vuowjoš* nimeen ovat tutustuneet Laatokan seuduille saapuneet »ruotsitkin», ts. että skand. *lapp* (> sm. *lappi* > ven. *ло́п*) on suoranainen, tosin nähtävästi pejoratiivissävyinen käännös tästä sanasta. — Lopuksi on ehkä todettava, että samat perusteet, joiden nojalla voidaan torjua lp. *vuowjoš* nimen selittäminen ruots. *lapp* sanaan pohjautuvaksi myöhäiseksi muodostelmaksi (ks. Vir. 1941 s. 91—92), pätevät osittain myös selitettäessä, että sm. *lappalainen* appellatiivin originaalina on *vuowjoš* nimitys eikä päinvastoin. Lisäksi sopii huomauttaa, että Peräpohjolan suomalaismurteiden vaikutus ei ainakaan voisi tulla kysymykseen, koska täällä *lappalaista* ei ensinkään tunneta terminus technicuksen merkityksessä. Käännöslaina perustuisi joka tapauksessa vanhoihin eteläisiin suomalaiskosketuksiin ja olisi lapin kielessä säilynyt pitkät ajat joko tarkoituksettomana synonyymina tai oman kansallisuuden tietoisena pilkanimenä. Tällainen tulkinta ei ole varsin uskottava. Sen avulla ei myös voitaisi ollenkaan valaista kysymystä, miten *lappalainen* sana on suomen murteissa joutunut tuollaiseen appellatiiviseen merkitystehtävään, saattikka sitten *lappi* nimen etymologiaa.

3. Lp. *darro* ~ sm. *taro*.

Kaikkialla lapin kielessä tunnettu kansallisuuden nimitys on lpR (Lind.-Öhrl.) *taro* 'Svecanus, Svensk', *tarolats* 'Svecus, en Svensk'; Et.,

Frostv. (Halász) *tāroa* 'svéd, der schwede'; Arj. (Lagercr.) *tārryö* 'die schwedische (bzw. norw.) Sprache', *tērrulāč* 'Schwede'; L (Wikl.) *tāru* 'die schwedische sprache', *tārulača-* 'schwede'; N (Niels.) *darro -ār-* 'det norske sprog', *darrōlās* 'nordmann (mest brukt i forbindelse med andre folkenavn på -lās, ellers alm. *dāžā*)'; Ko, Patsjoki *t^oaārr^Δ*, g. *t^oaārr^Δ* 'Norja' (säännötön muoto, jota vastaisi norjanlapissa **dar^lrā*), adv. *tārō's* 'norjaksi', mon. (kollekt.) *tārō'ž* 'norjalaiset' (säännöllisiä vartalomuotoja); Kld. (T. Itk.) *tārr^a* 'Norja, ulkomaa', *tāras* 'norjaksi', *tār^oapⁿ'tš* 'norjalainen, ruijalainen, ulkolainen'; T *tārra* 'Venäjä, venäläinen', *tāras*, *tārus* 'venäjäksi', *tāraaj* 'venäläinen', subst., adj. Siihen on QVIGSTAD (Nord. Lehnw. 127) verrannut Lönnrotin Lisävihossa mainittuja sanoja *taro*, *taromaa* 'odlad och bebodd trakt (mots. till sydän- l. salomaa, sysmä, salo)', *tarolainen* 'som bor på odlade trakter (mots. till sysmäalainen); som bor vid kusten (mots. till sydänmaalainen)'. Äänteellisesti lp. *darro* ja sm. *taro* vastaavat toisiaan täysin, eikä yhdistelmän oikeudesta voi olla vähintäkään epäilystä.

Taro sanan vanhuutta ja muinaista laajaa levinneisyyttä maassamme todistavat monet paikannimet, kuten *Alastaro*, *Ylistaro* sekä lisäksi esim. *Hakoistaro* Uskelassa, *Tarola* Orimattilassa, *Tarovaara* Kontiolahdella, *Taronmäki* Vieremällä ja *Taroniemi* Ylitorniolla. Vienan Karjalassa ja Inkerissä se esiintyy kansanrunoissa. Vuonnisen runojen mukaan Kaukomieli lähti piilemään pillojansa »syvimmällä Ruotsin moata, kes(k)ellä Viron taroa» (SKVR I 2: 802, 806, 810). Ponkalahdelta on pantu muistiin säkeet »Olis moata muuallaki, ilmoa etempänäki, taroa takempanaki» (I 4: 1412). Länsi-Inkeristä: »Lase suojaan — — — taronmaita tallomasta» (III: 3915 y.m., Narvusi), » — — — taromaita — — —» (III: 3969, Narvusi), »Jalka liekuttaa tytärtä, toine tallajaa tarroo» (III: 891, Narvusi), »Vihotti tarolla heinä» (III: 506, Soikkola).

Nykyisissä murteissamme *taro* sana on Lisävihon tietämässä merkityksessä tunnettu perin suppealla alalla, Sanakirjasäätiön kokoelmien mukaan vain Iisalmella ja Sonkajärvellä. Edelliseltä paikkakunnalta on kokonaista kuusi kerääjää toimittanut tästä sanasta tietoja, jotka tässä mainittakoon: »Sanaa *taro* käytetään merkityksessä rintamaa, -kylä, asutumpi seutu. Vastakohta *syömmua*, sydänmaa» (Lassi Kettunen), *assuu tarossa* 'ihmisten ilmoilla, asutuilla paikoilla (ei sydänmaalla)' (S. Rissanen), »Toestahan se on teällä *tarossa* (kylällä) kun syönmoalla» (H. Enqvist), »Täällä sanotaan olevan sen *tarossa*, joka on tiheään asutussa seudussa» (L. Salmivuori), ». . . vaan minä tok sanoin, että minä ounnii vähän *taromasta* kun työ ihe outtakaa» (T. Korhonen), *taromaa* 'päinvastoin kuin sydänmaa, salomaa, siis = kyläinen, viljelty seutu' (A. V. Koskimies). Son-

kajärven murteesta on kaksi muistiinpanoa: »Täkäläisessä murteessa merkitsee *taro* kylää, asuttua seutua. Esim. 'tarossa ei kanneta takkavitsalla', sanotaan metsäniityllä takalla heiniä kannettaessa» (V. Heiskanen), »*tarossa* sanotaan semmoista, joka asuu kyläisellä kylällä, sen ei milloinkaan tarvitse kulkea talotonta taivalta» (L. Ruotsalainen).

Alueella, jota rajoittavat Sonkajärvi, Iisalmi, Pielavesi, Karttula, Rautalampi, Kangasniemi, Joutsa, Pertunmaa, Jämsä, Jämsänkoski, Keuruu, Multia, Karstula, Perho, Lestijärvi, Pihtipudas, Pyhäjärvi, Kärämäki ja Pyhäntä, tunnetaan sanonta *tulla* (*olla, mennä*) *taroon* merkitsemässä 'tulla talteen, tarpeeseen, tarkoituksenmukaisesti käytetyksi'. Ironisesti käytettynä se voi tarkoittaa myös aivan päinvastaista, ja tästä kehittyneenä paikoin nähtävästi esiintyy yksinomaan merkitys 'joutua hukkaan, haaskioon' tms. Esim. »Tullookohan ne rahat kaekki tarroo sinun takanasj» (Äänekoski), »S_olj hyvvään tarroov voates siellä» (Konginkangas), »Siinä huonotkin perunat tullee tarroo kun tekkee perunajauhoja» (Keuruu), »Ehkä siinä taroi (= toimeen) tullaa» (Joutsa); ironis-pejoratiivisesti: »Semmoseen tarroonko se nyt joutu sennii elämä» (Kangasniemi), »Nepä män tarroo ku Vikki-Jussin pajut» (Kiuruvesi). Vastaavasti esiintyy *olla tarossa*: »Tarossa on lapsi taivaassa» (Kärämäki), »Tarossa vastaisen varalle» (Pielavesi), »Ku vien keiton tähteen sialle, niin se on paremmassa tarossa kuin jos koiralle antaa» (Pielavesi); »Kylläpä on rahat tarossa (= hukassa), kun semmoiselle rentulle antoi» (Sonkajärvi). Harvinaisena *taro* esiintyy elatiivissakin: »mänj tarosta» = 'kalliista hinnasta tai pilk.: huonosta hinnasta, hukkaan' (Rautalampi, Albert Hämäläinen).

Toisella alueella, jonka rajapitäjiä ovat Maaninka, Juuka, Polvijärvi, Liperi, Kerimäki, Savonlinna, Parikkala, Lemi, Kaukola, Kurkijoki, Lumivaara, Jaakkima, Sortavala, Ruskeala, Pälkjärvi, Korpiselkä, Ilomantsi, Pielisjärvi, Nurmes, Valtimo ja Ristijärvi, esiintyy johdannainen *taroisa* sanonnoissa *taroisalla* (t. t. *paikalla*) 'näkyvissä, näkyvällä t. avoimella paikalla, helposti otettavissa, käden ulottuvilla', *taroisalle* 'näkyviin jne.'. Esim.: »Se on koko päntyve että niiltä ei säily mikään mikä jäipi tarosalle» (Tohmajärvi), »Ihanha mie olim panevinnain sen kynän tarosal paikal, mihis se sai» (Lumivaara), »Ei tuas poika löyvväh hattuusav, vaikka se on nuin tarosalla» (Ilomantsi), »Ei ollut pyssyni niin tarosalla (= käsillä) jotta oisin ampua ennättäny» (Ristijärvi), »Mite sie uskalsit olla nii tarosalla paikalla» (Savonlinna). Harvinainen funktio sanalla on Korpiselän karjalanmurteen sanaliitossa *taro(a) aiga*: *sattuba t. a.* 'sopiva aika, »kreivin aika' (V. Koljonen). Omituista kyllä on *taroisa*-alueella käytännössä myös verbi *taro(i)-* 'versoa; vahvistua, varttua (oraat, lapsi); saota (jauhot taikinassa)'. Tietoja siitä on Sortavalasta, Parikkalasta,

Kurkijoelta, Lemiltä, Kirvusta, Räisälästä ja Valkjärveltä. (Irrallinen samansuuntainen tieto — vastaus Sanastajassa olleeseen kyselyyn — Keuruulta perustuu ilmeisesti teoriointiin.) Esim. »Kyl se [huono rukiin oras] siint viel voip tarroi ku se soap vettä» (Kurkijoki), »Hyvät jauhot taroo paljon taikinassa» (Lemi). Verbi rajoittuu *taroisa*-alueen eteläiseen periferiaan ja lienee tästä sanasta abstrahoimalla muodostettu. Kun *-isa* johdin liittyy niin hyvin nomini- kuin verbivartaloonkin (esim. *rauha: rauhaisa* ~ *taipua: taipuisa*), saatettiin alkuaan nominikantaisen *taroisa* sanan vartalo lohkaista verbin funktioon ja merkitsemään 'näkyville, näkyisäksi tulemista' tms. Mainitun verbin levinneisyysalueen välittömässä naapuruudessa (Kesälähdellä, Kiteellä, Pälkjärvellä, Korpiselillä, Tohmajärvellä, Kiihtelysvaaralla, Rääkkylässä ja Savonrännassa) tunnetaan transitiivinen *taroa* verbi sanontatavassa »taro mieltä piähäs» t. »ala taroja m.p.» (s.o. ole ihmisiksi, koeta vastedes olla kunnolla), mutta se saattaa olla aivan muuta alkuperää.

Yllä esitetystä murretiedoista käy ensinnäkin ilmi, että *taro* sanan varsinainen ja epäilemättä primäärinen merkitys on 'viljelty, asuttu seutu nimenomaan vastakohtana syrjäseudulle, sydänmaalle'. Mikään ei viittaa siihen, että sanalla olisi jotakin tekemistä rannikon kanssa. Lisävihossa *tarolaiselle* annettu merkitys 'rannikolla asuva' on teorioitu, sydänmaan asukkaan vastakohta kun näet voidaan tulkita niinkin. Sanan käyttöä valaisevista esimerkeistä saa edelleen sen vaikutelman, että *taro* tässä alkuperäisessäkin merkityksessään esiintyy enimmäkseen tietyissä paikallisi-joissa. Siitä selittyyneen sanan kehittyminen abstraktiseen funktioon, joka sillä on sanontatavoissa *olla tarossa, tulla taroon*. Ilmauksesta *tarossa* 'asutulla seudulla' on vain pieni askel merkitysvivahduksiin 'ihmisten ilmoilla' (huom. edellä S. Rissasen *taro* sanan selitys), 'näkyvissä, näkyvällä paikalla' (josta *taroisa*), 'tallessa' jne.

Taro pesyeen levinneisyysuhteita voi pitää varsin merkillisinä. Konkreettisen *taron* esiintymisalue, siis Iisalmen—Sonkajärven seutu, muodostaa ikäänkuin saranan, johon tiiviisti niveltyy lännestä päin *tulla taroon* ilmaustyyppin, idästä taas *taroisa* johdannaisen alue. Olisiko siis Iisalmi ollut ekspansiokeskuksena, joka on säteillyt vaikutustaan laajalti kahden puolen? Todellisuudessa tuntuisi luonnollisemmalta ajatella, että se olisi perimmäisenä sopukkana säilyttänyt lännempänä puhtaasti abstraktiseksi muuttuneen *taro* sanan alkumerkityksen, millainen *taroisa* sanan synty- ja leviämishistoria puolestaan lieneekin.

Ne merkitystehtävät, joita *taro* sanalla on sekä suomalaisella taholla että lappiin lainautuneena — vanhasta lainasuhteesta tässä epäilemättä on kysymys — aukaisevat mielenkiintoisen näköalan muinaisten lappa-

laisten olosuhteisiin. *Darro* sana on laajasta levinneisyydestään päätellen kantalappalainen, mikä merkitsee sitä, että lappalaiset ovat jo ennen vuotta 800 jKr. tällä nimellä nimittäneet läheisen, vieraaseen kansallisuuteen kuuluvan väestön asuinalueita tai myös ao. väestöä. Vastakohtaisuus taro — sydänmaa on ilmeisesti ikivanha, ja koska nuo muukalaiset lappalaisten kannalta katsottuina asuivat tarossa, niin nämä siis itse olivat takaliston, erämaiden asukkaita, joiden tietoisuuteen viljelyskeskusten merkitys oli kuitenkin syvästi syöpynt. Siihen, että he olivat tavalla tai toisella suorastaan riippuvaisia »tarosta» ja sen asujaimista — ehkä he olivat turkiksien ja riistan hankkijoita, jotka korvaukseksi saivat maanviljelystuotteita, tarvekaluja yms. —, voi viitata *darro* sanan esiintyminen useimmilla lappalaisalueilla (ruotsin-, norjan- ja turjanlappalaisten keskuudessa) nimenomaan valtiollisen isäntämaan ja -kansan merkityksessä. Joskin *darro* sanan etymologia todistaa alkuperäisten »tarolaisten» olleen suomalaista väestöä, tämä sana ei varhaisimmin ole ymmärrettäväästikään ollut varsinainen kansallisuus-, vaan aluenimitys. Nähtävästi tässä funktiossa kantalappalaiset veivät sanan nykyisille olinpaikoilleen, missä sen myöhempi merkityksenkehitys kytkeytyy Lapin asutus- ja poliittiseen historiaan. Varsin valaisevan paralleelin *darro*, *darröläs* sanojen kehitykselle muodostavat lapin sanat *lad'de*, *lad'deláš*, jotka ovat vanhaa skandinaavista lainaperua, vrt. *land* 'maa'. Tämän sanaperheen edustajat merkitsevät eteläisillä ja läntisillä lappalaisalueilla vieläkin 'talonpoikaa', 'maataloa', 'kylää' tai 'talonpoikien asumaa seutua' (vrt. QVIGSTAD Nord. Lehnw. 205), mutta ne ovat saattaneet tulla myös kansallisuutta tarkoittaviksi nimityksiksi. Siten lpN *lad'deláš* tarkoittaa paikoin 'ruotsalaista' tai 'norjalaista', mutta yleisimmin kuitenkin 'suomalaista', mikä merkitys sanalla on myös inarin- ja koltanlapissa. lpN *Lad'de* taas merkitsee murteittain 'Suomen pohjoisinta osaa sekä sitä osaa Ruotsista, missä puhutaan suomea' (vrt. Qvigstad, mp.), murteittain 'Suomea lukuunottamatta Utsjokea, Inaria ja Petsamoa' (vrt. Niels.), lpKo *láp`p^Ejeññôm* 'Suomea'. Tästä lapin sanasta ovat peräisin Peräpohjolan murteiden *Lanta*, *Lannanmaa* 'Etelä-Suomi', *lantalainen* 'eteläsuomalainen', joiden nimitysten vahvasti pejoratiivinen sävy on saanut tukea luulosta, että ne johduisivat *lanta* sanasta.

Missä ja milloin *taro* sana on siirtynyt lapin kieleen, on kysymys, joka jäänee vastausta vaille. Jos se on tapahtunut Suomessa, on kantalappalaisten »taroa» etsittävä paljon etelämpää kuin sieltä, missä *taro* vanhassa merkityksessään nykyisin tavataan. Todennäköisempää kuitenkin on, että lainauksen tapahtumapaikka on sijoitettava tienoille, joihin lappalaisten varhaishistoria muutenkin viittaa, nim. Laatokan — Äänis-

järven ympäristöön. Sieltä käsin on voitu olla tuntumassa vaikkapa Viron taroonkin. — Joskin lappalaiset ovat kutsuneet suomalaisväestön viljelemiä seutuja taroksi, niin sangen helppohintainen olisi sellainen analogiapäätelmä, että tarolaiset puolestaan käyttivät lappalaisten asumasta sydänmaasta *lappi* nimeä. Päinvastoin kuin lp. *darro* on viimeksimainittu sana alkuaan ilmeisesti ollut kansallisuuden ja kielen nimitys ja vasta myöhemmin tullut merkitsemään tiettyä seutua.

4. Lp. *oar'je*, *oar'jel* ~ sm. *orja*.

Sm. *orja*, vir. *ori*, g. *orja*, liiv. *vōra* (merk. täällä 'pärepihti') sanalla on varma vastine mordvassa: E *urē*, M *urē* 'sklave; lohndiener (bes. bei einer standesperson)'. Myös inarinlapissa esiintyy *ōāŗji*, g. *ōarji* 'orja', mutta se on ilmeinen fennismi ja lienee alkuaan hengellisen kielen tarpeita varten lainattu. Friisin Lexicon lapponicumissa on lisäksi maininta ruotsinlappalaiseksi merkitystä *orje* 'servus, Træl' sanasta, mutta tälle tiedolle ei löydy vahvistusta aikaisemmista eikä myöhemmistä sanakirjoista. Tunnettua sensijaan on, että lappalaisten mytologiassa tavataan nimityksiä, jotka lienevät yhteydessä sm. *orjaan*. Niinpä Friisin mukaan tarkoitti *orja* 'supremus daemonum, quorum ope magus in artibus suis exercendis utebatur, Præses iblandt de Aander, som Noaiden havde til Hjælp under Udførelsen af sine Kunster'. Tässä näyttäisi *orja* lainatun lappiin aivan suomen kielen mukaisessa asussa. Sanan *Horanorja*, *horan-orias* tuntevat eräät vanhat lähteet merkitsemässä ukkosta, jonka palvonnasta esitetään samoissa yhteyksissä tietoja Ruotsin ja Norjan Lapista. Nimen alkuosa tarkoittaa Tor-jumalaa ja loppuosana on otaksuttu olevan suomesta lainatun *orja* sanan. Tämä ukkosen nimitys on etelälapissa säilynyt nykypäiviin asti, esim. Tännäs (Lagercr.) *huw`rē : hu`wrŋ-nōa : r`jã^ε*, (Qvigst.) Drontheim *hūren (n)orja (arja)*, Jemtl. *hūren orjã*, Undersåker (Halász) *Huren orja*, *Hūren orjã*, Härj. (Collinder) *hūrnorjã*, Røros (Bergsland) *huwrŋnoarja*. Sama sana esiintyy myös Anders Fjellnerin sepittämässä eepillisessä runossa »Piššan Paššan poika» säkeessä *Hūren orje jučča* (OTTO DONNER Lappalaisia lauluja 82), jonka Donner kääntää 'Hoores orja jyyyää'. Epäilemättä oppitekoisena appellatiivina *orje* sana lisäksi tavataan kahdessa muussa säkeessä, joilla on selvästi kirjallisperäinen luonne: *Ilmaráčče, vāralden äččen oivamus orje* (s. 82) 'Ilmaráčče maailman isän ylimmäinen orja', *Almen Ričdien oivamus orje* (s. 83) 'Ilman haltian ylimmäinen orja'. Todennäköisesti Friis, joka tietysti hyvin tunsi Fjellnerin aikanaan huomiota herättäneet ja aidoksi kansamunoudeksi luullut runoelmat, onkin lpR *orje* sanansa saanut juuri tästä yhteydestä. LpEt.

hūren orjā nimityksen tulkitseminen 'Torin orjaksi' osunee oikeaan, mutta tässä onkin pääasiana todeta, ettei ole osoitettavissa sm. *orja* sanan vastineen esiintyneen ruotsinlapissa kansanomaisena muualla kuin main. yhdyssanassa, jonka jälkiosana se on käsitettävä suomalaiseksi erikoislainaksi. Sellaisistahan voisi lappalaisten mytologisen terminologian alalta mainita enemältikin esimerkkejä. Myöhäiseen lainaukseen viitannee myös lapin muodon äänneasu, nim. toisen tavun *a* pro *e*; Fjellnerin *orje* sanan *e*lle ei sovi myöntää mitään todistusvoimaa, koska hänen kielensä on sekavaa ja suorastaan virheellistä.

Lapissa on kuitenkin sana, joka äänteellisesti sopisi *orja* sanamme vanhaksi etymologiseksi vastineeksi, joskin se merkitykseltään kuuluu aivan toiseen kategoriaan, nim. ilmansuunnan nimi *oar'je*, joka johdannaisineen esiintyy eri murteissa mm. seuraavasti: IpR (Lind.-Öhrl.) *årjel*, *årjela*, *årjeli* 'meridianus, ad meridiem spectans, som ligger til söder', *årjas* (lat.) 'versus meridiem, söder ut', *årjeb* (komp.) 'magis in meridiem spectans, sydligare'; Et., Vefs. (Lagercr.) *o'rijēal* 'Süden', *ūorjānē* (ess.) 'im Süden'; L (Wikl.) *orje-* 'in zsmnsetz. süd-', *orjēli-* attr. 'südllich', plur. *orjē-laha* 'die südlichen', *orja-* 'nur in gewissen casus als adv.: ess. *orjān* im süden; part. *orjāt* von süden; illat. *orjās* gegen süden'; N (Niels.) *oar'je -rj-* '(som første ledd av sammensetn.) P, Kr som er eller hører til i sydvest, sydvest-, sydvestlig (Kt i vest, vest-, vesten-, vestlig), jne.', esim. *oar'je-bieg'gā* P, Kr 'sydvestvind', Kt 'vestenvind', *oarjeb* komp., *oar'jel* (adv., postp., prep.) 'lenger sydvest (Kt vest), sydvestligere (Kt vestligere), (forbi) på sydvestsiden (Kt vestsiden), jne.', *oar'jan* P, Kr 'lapp fra Troms fylke eller Nordland', Kt 'fjell-lapp fra sydvestre del av Kautokeino, fra Karesuando eller annen trakt i svensk Lappmarken', *ōriš -iž-* ~ *ōriš* = *oar'jan*; I (Koskimies) *oarji* 'lounas', *oarjas* 'lounaaseen', *oriš-ūlmūh* l. *o-almāh* 'tarkoittavat etelälappalaisia Norjassa ja Ruotsissa', (kirj.:n muistiinp.) *ōrj'lpš* 'tunturilappalainen'; Sompio (Fellman) *oārje* 'länsi?, luode?'; Ko, Pa *ūāřjjel* 'länsi', (T. Itk.) *vūāřjōl* 'luode', Snk. *ūāřjjeļ*, *ūāřjja* 'länsi', Pa *ūōřjōš* 'paimentolaislappalainen, joka liikkuu poroineen ylämaassa', Snk. *ūāřjjeļōš* 'tunturilappalainen', (T. Itk.) Nrt. *vūāřjeļ* 'luode'; Kld. *vuarjēl*, *vuarjāal* 'luode', lat. *vuarjas*; T *ūiđřje* 'pohjoinen', *ūiđřjen* 'pohjoisessa; -sta', *ōarjas* 'pohjoiseen'. — Esimerkeistä havaitaan, että kantasana *oar'je* tavataan monissa murteissa pääasiallisesti — kuten on erinäisten muidenkin ilmansuunnan nimitysten laita — yhdyssanojen alkuosana sekä eräissä kaasuksissa, joista varsinkin latiivi on yleinen. Kaikkialla esiintyy lisäksi *l*-suffiksilla (~ sm. *-la*, *-lä*) muodostettuja, merkitykseltään kantasanaan liittyviä johdannaisia sekä eri tavoin johdettuja tietyllä suunnalla asuvien, vieraaseen heimoon kuuluvien lappa-

laisten nimityksiä. Rakenteeseensa ja merkitykseensä katsoen vastaavanlaatuisia johdannaisia on toisillakin ilmansuuntien nimillä.

Oar'je sanan merkitys muuttuu murteissa asteittain. Ruotsinlapissa vallitseva merkitys 'etelä' vaihtuu norjan- ja inarinlapissa 'lounaaksi', koltanlapin läsimurteissa (samoin kuin norjanlapin Kautokeinin murteessa) sana tarkoittaa 'länttä', Nuortijärvellä ja Kildinissä 'luodetta' ja turjanlapissa 'pohjoista' eli siis aivan päinvastaista kuin ruotsinlapin murteissa. Sanan alkumerkityksen kannalta on huomattavaa, että vastakkaisen ilmansuunnan nimi on (N) *nuor'tá*, *nuor'te*, (I) *nũõrttĩ* jne., jonka vanhin merkitys on 'pohjoinen', niinkuin sanan etymologia (< ask. **norþra* > msk. *nordr*, vrt. WIKLUND SUSA X s. 151) todistaa. Nykyään *nuor'tá* merkitsee ruotsinlapissa 'pohjoista', norjanlapissa murteittain joko 'koillista', 'itää' tai (Pulmangissa) 'kaakkoa', inarin-, koltan- ja kildininlapissa 'itää' ja turjanlapissa 'etelää'. Kuten toht. Knut Bergsland on tämän kirjoittajalle suullisesti huomauttanut, *nuor'tá* sanan kummallinen kehitys johtuu ilmeisesti siitä, että se on tullut tarkoittamaan Jäämeren rantaviivan suuntaa, joka Nordkapin länsipuolella kulkee pohjoista kohti, mutta kääntyy sitten itään ja kaakkoon, painuakseen vihdoin Turjan kohdalla etelään. Tämä merkitysfunktio voi olla muinaisnorjalaisen kielenkäytönkin vaikutusta; *nordr* sanaa näet käytettiin puhuttaessa Itä-Norjasta Länsi-Norjaan ja pohjoiseen päin johtavasta reitistä. Samansuuntaisen huomion, että *nuor'tá* sanan merkitys on yhteydessä 'syvää, ulappaa' tarkoittavan ja myös ilmansuunnan nimenä esiintyvän *dáve* sanan merkityksenvaihteluihin, on tehnyt QVIGSTAD Nord. Lehnw. 248. Perinnäinen vastakohtaisuus *nuor'tá* — *oar'je* puolestaan aiheutti sen, että jälkimmäinen nimitys joutui edellisestä riippuvaisena niinkään siirtymään merkitysfunktiosta toiseen. Sen alkumerkitys on ylläesitetyn perusteella epäilemättä 'etelä'.

Lp. *oar'je* sana ei ole palautettavissa mihinkään muuhun alkumuotoon kuin **orja*. Onko sen ja sm. *orja* sanan yhtäläisyys satunnaista homonymiaa? Niin ei varmaankaan tarvitse olla. Jos otaksumme, että ilmansuuntaa tarkoittavaan *oar'je* nimeen kätkeytyy muinoin käytännössä ollut alueen tai kansallisuuden nimitys, voimme viitata KNUT TALLQVISTIN toteamukseen: »Recht allgemein werden Himmelsgegenden und Winde nach Ländern und Ortschaften benannt» (Studia Orientalia II s. 116). Esim. it. *greco* 'Nordwind', 'Norden' (Tallqvist, mts. 117). Siitä taas, että sama sana voi esiintyä sekä 'orjaa' että kansallisuudenniemeä tarkoittamassa, on tutuin esimerkki sanaparissa *Sklave*, *slav* 'orja' ~ *Slave*, *slav* 'slaavilainen'. Edelleen on ruotsin kielessä 1500-luvulla *est* 'virolainen' sanaa käytetty (»i överförd anv.») myös merkityksessä 'maa-

orja, orja' (Sv. akad. ordb. s.v. *est*); ags. *wealh* 'keltti' tarkoitti myös 'orjaa' (ks. esim. KLUGE Etym. Wb.¹¹ s. v. *welsch*), jne. Tässä yhteydessä kannattaa myös mainita A. L. POGODININ otaksuma, jonka mukaan sm. *orja*, mord. *urē* olisi vanha laina indo-eurooppalaiselta taholta ja samaa juurta kuin arjalaisten kansallisenimi, vrt. m.-int. *áryas*, m.-pers. *ariya* jne. (ks. esim. referaattia FUF XIV, Anz. 30—31).

Emme voi kuvitella kantalappalaisten nimittäneen jotakin läheistä väestöä tai aluetta »orjaksi» siinä mielessä, että he olisivat sieltä noutaneet itselleen orjia. Ovathan he olleet naapureihinsa verrattuina alkeellisemmalla kulttuuritasolla ja varmaan myös vähälukuisempia sekä harjaantumattomia sotilallisiin toimiin. Entä olisiko etelästä tulleiden sortajien — tšuudien, kainulaisten tai pirkkalaisten — pelko antanut lappalaisille aiheen kutsua 'orja' nimellä seutuja, joihin heidän heimolaisiaan vietiin orjuuteen? Tällaisen nimenantotavan oletus on jo sinänsä keinotekoinen ja selvästi hylättävä siitä syystä, että jos orja-käsite olisi aikoinaan näin voimakkaasti hallinnut lappalaisten ajatusmaailmaa, niin kuinka *oar'je* sana olisi myöhemminkään voinut alkuperäisessä merkityksessään unohtua? Muutakaan omaperäistä tai edes suhteellisen vanhaa nimitystä tälle käsitteelle ei kielessä ole (lpN *šlāvá*, *šlāvǎ* on aivan nuori lainasana; ruotsinlappalaisessa hengellisessä kirjallisuudessa taas näkee sm. *orja* sanan vastineena käytettävän *svainas* 'renki' ja *teunar* 'palvelija' sanoja). Edellä puheenaollut *oar'je* sanan mekaaninen mukautuminen *nuor'tá* nimityksen merkityksenmuutoksiin viittaa osaltaan siihen, että *oar'je* on jo kantalappalaisena aikana ollut pelkkä ilmansuunnan nimi vailla mitään muuta merkityssisältöä.

Mutta jos otaksutaan, että paikallisuutta tarkoittavan *orja* nimityksen synty ei olekaan tapahtunut lappalaisella, vaan itämerensuomalaisella pohjalla, käy rinnastus *orja* ~ *oar'je* loogillisesti perusteltavaksi. Tämä olettamus edellyttää siirtymistä aikaan, jolloin kantasuomalaiset asuivat Suomenlahden etelä- ja kaakkoispuolella lappalaiset pohjoisina lähinaapureinaan. Sm. *orja*, vir. *ori* on paras todistus siitä, että kantasuomalaiset tunsivat orjalaitoksen, ja mainitseehan vielä esim. Henrik Lättiläinen orjien hankkimisen olleen virolaisten erityisen harrastuksen kohteena. Ei siis ole lainkaan mahdotonta, että esi-isämme ovat nimittäneet jotakin naapurikansallisuutta tai sen asuma-aluetta *orjaksi*. Nimi olisi heiltä lainautunut lappalaisille, joiden kieleen on suomalaiselta taholta muutenkin virrannut keskeytymättä vaikutteita vielä vuosisatojen kuluessa varsinaisen kieliyhteyden päätyttyäkin, s.o. varhaiskantasuomalaisen kielimuodon jakaantumisen jälkeen. Useita kantasuomeen muista kielistä tulleita lainasanoja tavataan myös lapissa, mutta niiden on täydellä syyllä

selitetty kulkeutuneen tänne kantasuomen välityksellä eikä suoraan alkulähteestä. Tämän nojalla on *orja* nimityskin saattanut alun pitäen merkitä näille kantasuomalaisten seläntakaisille vain välillisesti tunnettua »taroilaisten» tärkeää intressialuetta, jonka nimi sittemmin hämärtyi eteläisen ilmansuunnan nimeksi. Jätettäköön syrjään arvelut, mitä kansallisuutta muinaissuomalaisten »orjat» olisivat voineet olla. Lp. *oar¹je* sanan merkitykseen viitaten sopii vain todeta, että kaikkikin kantasuomalaisen kansan naapurit ovat lappalaisten näkökulmasta katsoen suurin piirtein olleet etelän asukkaita. Suomalaisella taholla näyttäisi *orja* olleen puolittain appellatiivinen, lähinnä tiettyä suhtautumistapaa ja intressiä kuvastava nimitys, jolla ei ollut edellytyksiä säilyä aikojen ja olosuhteiden muuttuessa. Lapissa ilmansuunnan nimeksi kehittyneenä sana sensijaan olisi saanut funktion, jonka turvin se saattoi pysyvästi juurtua kieleen.

Erkki Itkonen.